Negyvenhat év múltán

Dudás Károly

Borzasztó hosszú időnek, négy esztendő híján fél évszázadnak kellett eltelnie ahhoz, hogy a vajdasági magyarságot 1944 őszén ért súlyos atrocitásokról a nyilvánosság előtt szólni merészeljünk; emlékezni és emlékeztetni a szörnyű eseményre. Nem a sorok közé rejtve, nem elharapott félmondatokkal, nem irodalmi művekben rejtőzködve, hanem ott a borzalmak színhelyén, a temerini, újvidéki, szabadkai temetők gazos parcelláin, szemét-telepnek használt temető árkaiban a bezdáni Isterbácon, Bajmokon a Zombori úti kukoricásban, a magányos akácfa alatt, amelyet a kegyetlenül kivégzettek fölé ültettek...

Megrendülve állunk a Zentai úti temető melletti nagyárokban, a használaton kívül helyezett vasúti sínek közelében, karnyújtásnyira csak a szeméttelep. Felállítottuk már a kopjafát és a felirat nélküli keresztet, körülöttük ott világítanak a krizantémcsokrok, a koszorúk. Szakad az eső, de arcunkon nem csupán az csorog végig. Egy idős asszony hangosan felzokog, egy középkorú férfi távolabb húzódik tőlünk, hátat fordít: széles vállát rázza a zokogás. Az egyiknek a férje, a másiknak az édesapja fekszik itt valahol. Valamelyik hosszú tömegsírban, amely felett besüppedt a föld. A több száz, egyesek szerint több ezer ártatlanul kivégzett között. Gyertyát gyújtunk: gyertyánkat, bárhogyan is zuhog, nem oltja el az eső... Itt voltak felállítva a géppuskák, meséli akadozva az egyik szemtanú, s velük szemben, ott a partoldalban álltak a szögesdróttal összekötözött megriadt emberek...

S Bajmokon is, a faluszéli kukoricásban, amíg az 1944 feliratú kereszt alá odahelyezzük a virágainkat és gyertyáinkat, elered az eső. Az időjárás kegyesebb a hatalomnál: megsiratja a halottakat. Egy micisapkás öregember reszket mellettem: őt a kukoricás szélénél hazaengedték... Ismerőse volt tán a gyilkosok között... Tizenhét és fél éves volt akkor... Legalább százhatvanan fekszenek itt szerteszét, suttogja rekedten. A földekről szedtek össze bennünket, a házakból rángattak ki... A légynek se ártottunk soha...

Olvasom Olajos V. Mihály visszaemlékezéseit a Magyar Szóban. Veljko Vlahović húsz esztendővel ezelőtt azt mondta neki: korai még ezekről a dolgokról nyíltan beszélni. Amikor fél évvel ezelőtt a VMDK a Vajdasági és Szerbiai Tudományos és Művészeti Akadémiához fordult, indítványozva, hogy vizsgálják ki a második világháború idején végrehajtott atrocitásokat, közöttük a vajdasági magyarok ellen negyvennégy őszén elkövetett bűntény körülményeit is, hónapok múlva körülbelül ezt a választ kapta: majd ha eljön az ideje, sort kerítenek erre is. Igen: korai még. Hiszen alig negyvenhat év múlott el azóta. Esetleg élnek még az egykori elkövetők, s ennek a kiteregetése bizonyára megrázkódtatásokat okozna nekik. Majd egyszer, ha eljön az ideje...

A vajdasági magyarság mélységesen elítéli a Horthy-fasiszták újvidéki vérengzését, az ott ártatlanul kivégzetteket a saját halottaiként gyászolja. Ennek közvetlenül a háború befejezése után, s azóta is több alkalommal tanúbizonyságát adta. Éppen ezért értetlenül és megdöbbenéssel tapasztaljuk, hogy azok, akiknek ez a dolga volna, negyvenhat hosszú év után sem tartják szükségesnek negyvennégy őszének kegyetlen atrocitásairól szólni, az akkor történteket a helyükre tenni. Hallgassunk róla és akkor meg sem történt?! A jugoszláv közvéleménynek alig van tudomása negyvennégy őszének borzalmairól. Amikor bosszúból, megtorlásként az újvidéki hideg napok idején kivégzettek sokszorosát pusztították el a legkegyetlenebb módon, minden bírósági ítélet nélkül. Több ezer – egyes itthoni és nyugati adatok szerint több tízezer – civil polgárt, akiknek egyetlen bűnük az volt, hogy ma-

gyarok voltak. S lám, amikor a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége negyvenhat év múltán első ízben nyilvánosan is megemlékezett az ártatlanul kivégzettekről, Újvidéken, az egyébként teljesen elhanyagolt és szinte megközelíthetetlen régi katonai temetőből az „illetékesek" bürokratikus előírásokra hivatkozva nagy gonddal eltávolították a kegyelet keresztjeit. De ezek az „illetékesek" – a hatalom képviselői – másutt is gyanakvással szemlélték a VMDK halottak napi megemlékezéseit. Negyvenhat esztendőnyi békés együttélés sem volt elegendő ahhoz, hogy nyíltan szembenézzünk egymással s önmagunkkal, hogy rendezzük végre közös dolgainkat?

* * *

Halottaink

Hosszú évekig lopva gyászolhattuk őket, nagy titokban vittünk virágot a sírjukra. Ha egyáltalán tudtuk, hol a sírjuk. A karácsony meghittsége, a húsvét borzongtatóan szép szomorúsága után a halottak napja gyászát is elvette tőlünk az elmúlt negyvenöt esztendő. Szerbiában a halottak napja még mindig nem állami ünnep.

Szerencsére az emberek már régóta nem az államilag szerkesztett naptárhoz igazodnak, hanem ahhoz a másikhoz, amely a lelkükben szerkesztődött. November elején virágba borulnak temetőink, sápadt gyertyafény önti el a halottak kertjét. Szüleikre, nagyszüleikre, gyermekeikre, közeli és távoli hozzátartozóikra emlékeznek az emberek, ki-ki sorsának alakulása szerint. Egy túlvilágra költözött kisközösségre, amely nélkül mi itthon maradottak egészen mások volnánk, mint amilyenek vagyunk, a mi sorsunkat odaátról ők is irányítják. Összetartozunk.

Ezen is elgondolkodunk, amíg krizantémcsokorral a kezünkben itt állunk a sírhalmuk felett, vagy gyertyát gyújtunk a fejfájuknál, és kegyelettel rájuk emlékezünk.

Azokra is emlékezünk, akiknek sem sírhalmuk, sem fejfájuk nincs, akiknek a csontjai szerteszét hevernek. Temetőárkok, kukoricaföldek, gazos parcellák, csatornapartok, birkalegelők mélyén. 1944 tragikus őszének több ezer ártatlanul kivégzett halottjára. Helyezzünk oda a kukoricaföldekre, a gazos parcellákra, a temetőárkok, csatornapartok, birkalegelők szélére legalább egy szál krizantémot. Bezdánban, Temerinben, Martonoson, Adorjánon, Szivácon, Szabadkán, Bajmokon, Csúrogon, Zsablyán... s emlékezzünk rájuk. Akiknek egyetlen bűnük volt, hogy magyarok voltak. Mi igazán megtehetjük, hiszen 1942 hideg napjainak ártatlanul kivégzett halottairól is emlékezünk. Ők is a mi halottaink. De engedtessék meg nekünk, hogy negyvenhat hosszú év után végre nyíltan meggyászolhassuk negyvennégy őszének ártatlanul kivégzett magyar halottait is, virágot hozzunk jeltelen sírjaikra. Ne kelljen éjjel jönnünk, tolvajként lopakodva, hogy aztán hajnalban itt világítsanak krizantémjaink a gazos parcellákon, a temetőárkokban...

A halottakat el kell temetni. A görög tragédiák legsúlyosabb konfliktusa, hogy a halottat nem engedi eltemetni a hatalom. Temessük el végre halottainkat, és gyászoljuk meg őket méltóképpen. A gyász pillanataiban gondolatainkat ne a bosszú irányítsa, hanem a megbocsátás és az emlékezés.

Nyugodjanak békében, szegény halottaink!

(Elhangzott 1990. november 1-jén, Bajmokon, az Akácfánál.)

* * *

Tisztelt vendégek, ártatlan áldozatok hozzátartozói és utódai! Bajmok polgárai!

Megemlékezésre gyűltünk össze, a nagybetűvel írt, vén, csapzott Akácfánál, ahol 1944. őszén magyarokat és németeket

végeztek ki ártatlanul. Ez a parcella, ahol állunk, kegyhely lesz a hozzátartozók, rokonok, ismerősök és a demokratikus érzelmű lakosság számára. Lehajtott fővel, némán, mint amilyen néma ez a három sírgödör, állunk őseink sírhantja felett, és emlékezünk! Emlékezünk a halottak napján a halottainkra.

Bajmokon a halottak napja egy szörnyű esemény évfordulója is. 1944. november 2-án ezen a helyen mintegy 150–200 bajmoki, pacséri, györgyéni, tavankúti és nagyfényi személyt végeztek ki, zömmel magyarokat és németeket. Ez a nap, november 2-a, az itt lezajlott razzia, a magyarság és az ártatlan áldozatok ellen elkövetett esztelen terror és a népirtás napja volt. Az ártatlan áldozatok között volt napszámos, földműves, iparos, hivatalnok, gazdálkodó és diák. Az áratlan áldozatok között van 16 éves béreslegény, 17 éves diák és 67 éves földbirtokos. Egy bűnük volt, hogy magyarok voltak. Egy ártatlan áldozatnak azt is „bűnéül" rótták fel, hogy vasutas egyenruhát viselt. Kevés az olyan bajmoki magyar család, amelyet, a razziát megelőző napokban, ilyenolyan módon, ne zaklattak volna, ne félemlítettek volna meg. Mindenek előtt a helyi Népfelszabadító Bizottság által összeállított kivégzési listára, a férfiak bujdosásra kényszerülésére, a nem szláv lakosság fenyegetésére és a kivégzett ártatlan áldozatokra gondolok. A legfájóbb, legérzékenyebb, legkilátástalanabb helyzetbe az itt kivégzett ártatlan áldozatok családtagjai kerültek.

Emlékezzünk! A naptár 1944. november 2-át mutatott. A faluban vészjósló hangulat uralkodott. Pattanásig feszültek az idegek. Sötét felhők tornyosultak a falu fölött. Sokan tudtak a razziáról, hiszen néhány nappal előbb érkezett meg a faluba egy partizánegység és egy partizánbrigád zászlóalja, a szörnyű tett végrehajtására. Ők, a bajmoki népőrség, a helyi aktivisták (utcai biztosok) és a más bennfentesek segítségével, a vadászoknál szokásos hajtóvadászatszerűen gyűjtötték össze a nem szláv, főleg magyar és német férfiakat. Hosszú volt a sor. A védtelen és ártatlan embereket a községházára és a Berger-féle iskolába hajtották.

1944. november 2-a Bajmok történetének legsötétebb napja. Egész nap zuhogott az eső, talán az Isten így akarta megakadályozni a tömeggyilkosságot. Késő este az Akácfa felől gépfegyverropogás és puskalövések hallatszottak. Minden magyar családban ez rossz sejtést keltett. A legrettenetesebb gondolat pedig azokban a családokban vetődött fel, ahol az apa, a testvér vagy a fiú nem tért vissza, miután bekísérték kihallgatásra. A családtagok, a feleség, az idősebb gyerekek hajnalban a lövések irányába indultak. A jelenlegi Strossmayer és a Zombori úton mentek, a vércseppek az elhagyott ruhadarabok, kabátok, sapkák, cipők nyomában. Az ártatlan áldozatok ilyen módon adtak jelt magukról. Amikor a gyilkosság színhelyére értek, ahol most vagyunk, szörnyű látvány tárult az özvegyek, árvák elé. Három sírgödröt láttak. Körülöttük ruhadarabok, lábbelik. A mélyből még lélegzést is hallani lehetett. Mindenütt vértócsa volt. Az ideérkezett emberek sírtak, jajveszékeltek, azt kiáltották: „Gyilkosok, mit tettetek?" A elkövetők partizánok voltak, akik felszabadítóknak nevezték magukat. Gyilkosok voltak. Ártatlan embereket gyilkoltak meg, azokat, akiknek csak egy bűnük volt, hogy magyarok voltak. A rémtett elkövetői másnap vonattal Zombor felé vették útjukat.

A szörnyű tett bajmoki elkövetői, a vészbíróság tagjai, azóta Isten ítélőszéke elé kerültek.

Áldozatok azok az édesanyák, nagymamák, feleségek is, akik felnevelték gyerekeiket. Ma már kevesen vannak közülük az élők sorában. Legyen áldott munkájuk és emlékük!

A hozzátartozókban, a bajmoki polgárokban nincs bosszúvágy. Nincs bennük a számonkérés gondolata, hanem csak a megemlékezésé. A becsületes kegyeletadásé.

A hozzátartozóknak, rokonoknak, ismerősöknek, jó barátoknak és a demokratikus érzelmű lakosságnak nem szabad elfelejtenie az itt történt véres eseményt, de kötelessége emlékezni, és emlékeztetni erre a véres eseményre, hogy soha többé ne ismétlődjön meg. A bajmokiaknak fel kell ismerniük a történelmi pillana-

tot, hogy nemcsak becsületbeli dolog, hanem kötelesség megemlékezni az ártatlan áldozatokról.

Béke poraikra, dicsőség emléküknek!

(Mojzes Antal beszéde, elhangzott 1995. november 2-án, Bajmokon, az Akácfánál.)

* * *

Tisztelt megjelentek, tisztelt velünk együtt érzők!

Kereszttel és kopjafával jelöltük meg ezt a helyet.

A kopjafán a követező felirat olvasható: *„1944 ártatlan áldozatai emlékére”.*

Vajon kik ezek az ártatlan emberek? És valóban ártatlanok?

Félévszázada nyomaszt bennünket, hozzátartozókat, ez a kérdés.

Azok, akik előidézték, a kérdésre soha nem adtak választ, hogy bűnösek voltak, sem arra, hogy ártatlanok.

Engedjék meg, és ne vegyék rossznéven, hogy édesapánk esetét idézzem fel, a sok hasonló történet közül.

1944 őszén, amikor a Vörös Hadsereg katonái átvonultak Bajmokon, azt követően bizonyos nyugalom uralkodott. A községben helyi őrség alakult. Az emberek végezték a mindennapi munkájukat. A parasztok a háborús események miatt elmaradtak a földek megművelésével, ezt igyekeztek pótolni. Kukoricát törtek, búzát vetettek, szüreteltek. Mi tanyán laktunk, a kukoricát leszedtük, a búzát elvetettük, így édesapám egyik nagybácsinkhoz ment szüretelni.

Várandós édesanyámmal, kétéves testvéremmel és velem, a 12 évessel, odahaza voltunk. Délután 2-3 óra körül lovas kocsival megjelent 5-6 partizán. Azt kérdezték, ki lakik itt? Hány éves a gazda? És hol van? Édesanyám megmondta, hogy Szakács József, 39 éves, és szüretelni ment Tavankútra. Bementek a lakásba, házkutatást végeztek, majd mielőtt távoztak volna, azt mondták,

hogy édesapám, ha hazajön, azonnal menjen a községházára, jelentkezzen, mert ha nem, ők visszatérnek, és minket le fognak lőni.

Édesapám késő este érkezett haza, és amikor megmondtuk, hogy milyen üzenetet hagytak a partizánok, azt mondta anyámnak: „Mivel későn van, és a kijárási tilalom is megkezdődött, ha most megyek, lelőnek az úton. Majd holnap reggel jelentkezem."

Reggel felkészült és elment jelentkezni. Az úton egy utcabeli partizán megszólította: „Hova megy, Józsi bácsi?" „Megyek a községházára jelentkezni." „Menjen maga vissza! Menjen csak haza!" – mondta a fiatal bunyevác partizán. Az édesapám még visszafelelt: „Ha már elindultam, bemegyek, jelentkezem, nehogy valami baj legyen, mert nagyon ráparancsoltak a családra, hogy jelentkezzem."

Többé nem láttuk, nem jött haza.

Hol van? Ma sem tudjuk. Talán itt, ezekben a tömegsírokban. Ki tudja. Senki nem vállalta, hogy megmondja, mi történt, hová tűnt a többi társával. Sohasem mondták, hogy bűnös volt, de azt sem, hogy ártatlan.

1962-ben örökösödés miatt édesapánkat holttá kellett nyilvánítani. Két tanúval, akik ismerték az apámat, mentünk a bíróságra. A kérdésre, hogy hol van az apán, azt felelték a tanúk, hogy a partizánok elvitték és kivégezték. Arra a kérdésre, hogy: „Honnan tudják?", a felelet az volt, „így mondják". A bíróságnak ez a kijelentés nem jelentett bizonyítást. Beírták: „Eltűnt."

Édesapám nem volt sem Imrédy-, sem Szálasi-féle pártban, sem turáni vadász. Hát akkor mi volt bűne? Az, ami 1944 őszén nagy „bűn" volt, hogy valaki magyar vagy német.

Mától kezdve ez a kopjafa és kereszt ártatlanságukat igazolja.

Nyugodjanak békében!

(Szakács Ferenc, nyugalmazott bajmoki tanár beszéde, elhangzott 1998. november 2-án, Bajmokon, az Akácfánál.)

* * *

Tisztelt jelenlevők, emlékező gyülekezet!

57 évvel ezelőtt ezen a helyen szörnyű tragédia történt. 1944. november 2-án, éjjel, a Berger-féle iskola udvarában magyar és német embereket, férfiakat dróttal kötöztek össze, és úgy terelték őket ide a Zombori kövesúton. Útközben az elhagyott cipők, sálak, sapkák, szemüvegek jelezték a vesztőhelyre vezető utat. Sötét, hideg esős idő volt. Itt három nagy gödör várta őket, és megkezdődött az öldöklés. Ez nem kivégzés volt, mert gépfegyverrel lőtték a magatehetetlen embereket. Kit hogy talált el a golyózápor, volt, aki csak megsérült, úgy esett a közös sírba. A sírokat betemették egy vékony földréteggel. Másnap jöttek a szülők, a feleségek, a testvérek, a gyerekek, de csak vérrel körülvett három nagy tömegsírt találtak. Néhol ruharészeket lehetett látni a sírokból.

Hivatalosan senki nem adott magyarázatot, mi történt, kik vannak a sírokban, hányan vannak az áldozatok!

Ezeket az embereket eltüntették. Semmilyen névsor, semmilyen ítélet nem maradt, amely igazolná bűnösségüket, vagy ártatlanságukat.

Ezt nem lehet elfelejteni.

Próbálunk megbocsátani, de kinek? Nem kért tőlünk bocsánatot senki. A hatalom úgy tekinti, mintha ez meg sem történt volna!

Az utóbbi időben vannak, akik megpróbálják igazolni magukat, hogy nekik semmi közük nem volt ezekhez az eseményekhez, nem tapad vér a kezükhöz.

Mi emlékezünk!

Számunkra már az is eredmény, hogy ezt a helyet megjelöltük és halottainknak megadhatjuk a végtiszteletet.

A világnak, az utókornak azt kívánjuk, hogy soha többé ne forduljon elő hasonló tragédia!

Az itt levő, ártatlanul kivégzett áldozatok nyugodjanak békében!

(Szakács Ferenc, nyugalmazott bajmoki tanár beszéde, elhangzott 2001. november 2-án, Bajmokon, az Akácfánál.)

* * *

Tisztelt gyászoló gyülekezet!

Köszöntöm Önöket, a demokratikus érzelmű polgárokat, akik eljöttek az Akácfához, hogy kegyelettel megemlékezzünk az ártatlan áldozatokról.

Azért jöttünk össze az Akácfaként ismert, az 1944-ben kivégzett ártatlan áldozatok kegyhelyénél, hogy a három sírgödörben nyugvó ártatlan áldozatokról ma, a halottak napján, a bajmoki razzia 59. évfordulóján lerójuk kegyeletünket. Ők valamennyien, 193-an, mártírok, temetetlen halottaink. Lelki üdvükért sosem szólt a harang.

Bácsalmás és Szabadka önkormányzatának, a bajmoki helyi közösségnek és Klinócki János, bajmoki magántemetkezési vállalat tulajdonosának a jóvoltából temetetlen halottainkért a tömegsír helyén ma megkondul a lélekharang.

A haranglábat Horváth Lehel szabadkai építészmérnök tervei alapján, és a szabadkai önkormányzat anyagi támogatásával a szabadkai Etnokamp készítette el. A bajmoki helyi közösség felkérésére Bácsalmás önkormányzata adományozta a harangot, ami az őrbottyáni Gombos Miklós, aranykoszorús harangöntő remek munkája. A szükséges építőanyagot a bajmoki helyi közönség bocsátotta rendelkezésre. A munkálatokat Klinócki János irányította és végezte, Jágity Martin kőművesmester segítségével. Valamennyiüknek köszönet érte. Köszönet Önöknek is, hogy eljöttek, és itt vannak a megemlékezésen, amikor az ártatlan áldozatok lelki üdvéért 59 év után megszólal a harang – a lélekharang.

Arról, ami az 1944. november 2-át megelőzően, november 2-án, és azután Bajmokon történt, nevezetesen, hogy a Vörös Hadsereg katonái átvonultak ezen a vidéken, s őket követték a partizánok, hogy Tito rendeletet adott ki Versecen a katonai önigazgatás bevezetéséről, és a megbízott Rukavina tábornoknak szabadkezet

adott, itt-ott még szó esik a történelemkönyvekben, de arról, hogy a trianoni határok sértetlenek maradtak, hogy november 2-án milyen véres események zajlottak le Bajmokon, és másutt, egy történelemkönyvben sem tesznek említést. Nincs szó a népirtásról, az ártatlan emberek tömeges meggyilkolásáról, területek etnikai megváltoztatásáról.

Az 1944. november 2-án Bajmokon lezajlott vérengzés színhelyét az Akácfa őrizte meg, felkiáltójelként, s adta később tudtára országnak-világnak, hogy ezen a helyen magyarokat és németeket végeztek ki a partizánok ártatlanul. Az Akácfa melletti lélekharang érces hangja viszi majd attól kezdve messzi vidékekre, a tengerentúlra is, a legyilkolt nagyapák, apák és ifjak utolsó segélykiáltását és sóhaját szeretteikhez.

Legyen ez a lélekharang, és érces hangja, akárcsak az Akácfa volt évtizedeken át, tisztelgés az ártatlan áldozatok emlékének, az emlékek őrzésének és ápolásának, felhívás a mindenkori generációnak arra, hogy soha többi ne történjenek meg olyan események, mint 1944. november 2-án Bajmokon. A harang, és érces hangja szolgálja ugyanakkor a megbékélést, az egymás és a másság tiszteletben tartását, a történtek által okozott feszültség feloldását, hirdesse a békét és Isten igéjét.

Vándor, ki elmégy ezen a dűlőúton, emeld meg süveged az ártatlanul kivégzett polgárok tiszteletére, és emlékezz tiszta és becsületes múltukra!

Béke poraikra! Emlékük legyen örök!

(Mojzes Antal beszéde, elhangzott 2003. november 2-án, Bajmokon, az Akácfánál, a harangláb és a lélekharang felállításakor. A megemlékezésen a bajmokiakon kívül pacsériak, nagyfényiek, bácsalmásiak, szabadkaiak és budapestiek is megjelentek.)

A megemlékezéseken kezdettől fogva Mojzes Antal mondott beszédet. Saját alkalmi verseivel Nagy Vilma (Szabadka) lépett fel, verseket Némedi Imre (Szabadka), Nagy János, Bún Anna szavalt, visszaemlékezést Szakács Ferenc tartott. Az utóbbi években fellépett a Dózsa György Magyar Művelődési Egyesület Búzavirág vegyes kórusa. Minden évben Szabadka önkormányzata, a vajdasági magyar pártok, a Vajdasági Horvátok Demokrata Pártjának, a Német Népi Szövetségnek a vezetői, a pacsériak, némely esetben a nagyfényiek helyeztek el koszorúkat. Gyertyagyújtás is volt. Minden megemlékezés után a Dózsa György Magyar Művelődési Központba gyászülésre hívták meg az Akácfánál megjelenteket.

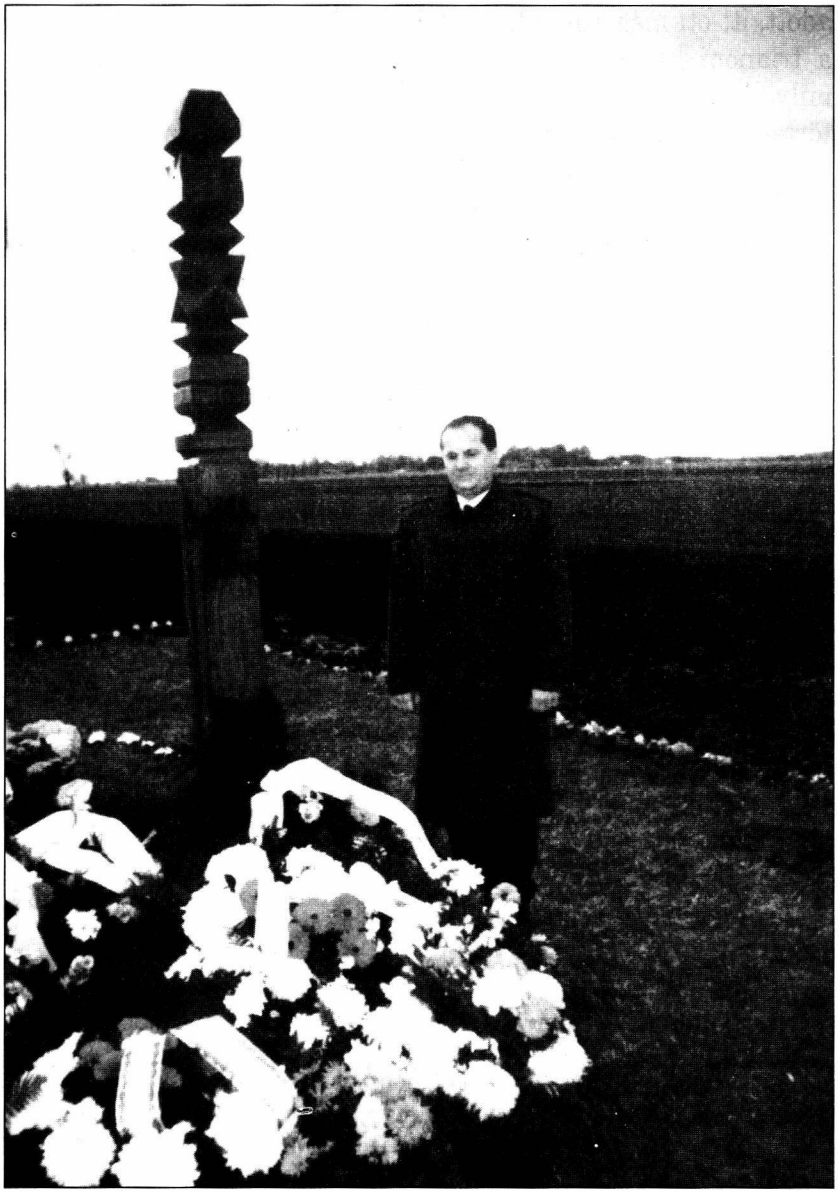

Erdős János, bácsalmási fafaragó, népművész, aki a kopjafát készítette

Keresem az apám sírját

TELEKI Júlia

Keresek egy sírt, egy eldugott temetőt,
Ahol nincs fejfa, ahol nem nyílik virág.
Valahol ott, nem messze innen,
nyugszik az édesapám.

Vajon hány árva mondja ezt,
és hány anyának fáj?
Hisz környékünkön, negyvennégy őszén,
úr volt a gyűlölet, és aratott a halál.

Annyi ember, annyi fiatal,
ki nem ölni, de dolgozni
és élni akart,
meghalt, csak azért,
mert nemzetisége magyar.

Talán egyszer nem lesz majd gyűlölet,
helyette győz az ember iránti szeretet.
Talán eljön az idő,
mikor feltárul minden eldugott temető,
és ég majd gyertya, nyílik majd virág
apáink eldugott sírján.

(*Keresem az apám sírját – Visszatekintés a múltba* c. kötetből.
Teleki Júlia vallja magáról: 1943-ban születtem Csurogon. Nem voltam még egy éves, amikor édesapámat elhurcolták. Soha többé nem jött vissza. Kivégezték. Bűne csak egy volt: magyarnak vallotta magát. Ennek köszönhetem, hogy nekem nem adatott meg a kedves, meleg szó: ÉDESAPÁM kimondása.)

Bajmoki Akác

NAGY Vilma

Milyen öreg, milyen vén vagy
Te, Bajmoki Akác. Törzsed kérges,
Koronádon az idő nyomot hagy,
Vég ágaid már alig leveles.

Öreg vagy s lassan haldoklasz.
Mégis tovább dacolsz az idővel.
Tavasszal új ágat hajtasz,
Bizonyságul, győzöd még erővel.

Véres verejtéket takargatsz
A drága ősi anyaföldde1,
Fájdalmas emlékeket ringatsz
Viharvert agg életeddel.

Újraéled egy kép, ahol virrasztasz.
Megkínzott emberek, hajlott fejjel,
Golyózápor, vér, sikoly s halál.
Kegyetlenséggel teli őszi éjjel.

Félholtan estek gödörbe a kínzottak,
Még bennük volt az életjel.
Ők, a Mártírok, segélyért kiáltottak.
A szörnyű halál küzdött az élettel.

Majd „Mások" rájuk földet dobtak.
Ártatlan szívük megtelt csönddel,
Lelkük zúgó széllel, az égbe vándoroltak
Egy kegyetlen, rémes őszi éjjel.

Mondd, Bajmoki Akác, mit hallasz?
Lentről a holtak mit üzennek?
Síró özvegyeknek, árváknak mit mondasz?
Az 1944-es őszi éjjel, marad a történelemnek!

(Elhangzott 1996. november 2-án, Bajmokon, az Akácfánál.)

Lobogjatok gyertyalángok

Szóljatok csak harangok,
Most, mindenszentek estéjén.
Még élnek bennünk a kedves hangok,
Ma is, a fájdalomnak ünnepén.

Szóljatok csak harangok,
A csontos rejtelmes mezején,
Vagy ahol a nyugtalan hullámok
Takarnak, Tisza és Duna mélyén.

Szóljatok csak harangok,
Az ismeretlen hantok földjén,
Ahol csak gaz nő és ballangók.
Valahol ott, a „fájdalom-hegyén"
Jött a félelem, a fegyverropogások,
A haldoklók jaja, gödrök szélén.
Ott pihennek ők, az ártatlanok.
Gyászunk fenn lobog Isten egén
S velünk könnyeznek a csillagok,
Most, halottak napja estéjén.

Szóljatok csak harangok
Szerte, a világ minden földjén.
Szívekből múljanak a haragok,
Félelem remeg a fájdalom könnyén.

Szóljatok csak harangok,
Messze szálljon békéltető hangotok.
Éljenek, lobogjanak a gyertyalángok
Holtakért, s a békéért a világon.

(Elhangzott 1997. november 2-án, Bajmokon, az Akácfánál.)

Bajmok, 1944. november másodika

Elszáll feletted is az idő, Bajmoki Akác,
s már a madárdalra sem reagálsz.
Csak állsz egymagadban a szántón,
Hol harangzúgás is ritkán hallik e tájon.

Rokkant koronád az évek terhét alig bírja,
Mégis, reád van bízva a MÁRTÍROK sírja.
Töredező ágaid sokszor tépázza a vihar,
De gyökered erős, mely örök emléket takar.

Ismét előtted állunk, Bajmoki Akác,
Az 1944-es, véres őszre emlékezni.
Hajtott fővel, mindannyiukért imádkozni.
Emlékeinkben feltámad a szörnyű múlt,
Ahogy a sok
Meggyötört ember a gödrökben egymásra hullt.

Az asszony, kit hajánál fogva kínoztak,
S a bíró, akit elevenen megnyúztak.
A férfi, akinek egyik szemét kinyomták,
És a faluháza,
Hol kíméletlenül a halált osztották.

Sötét éjben,
Zuhogó esőben botorkáló emberek,
S a vesztőhelyen ropogó fegyverek.
Öldökléskor, a felvillanó traktorlámpa fénye,
Kit nem a golyó, azt ásó-lapát lökte gödörbe.

Majd szívet tépő
Hangzavar, jajgatás, fuldokló hörgés.

S még egy utolsó szó a
Feleség, gyermek szólítása, segélykérés.
„Magyarok, hun vattok? Segíccsetek!"

Akiket szólítottak, azok nem mehettek,
Sírt szívük-lelkük, de nem segíthettek.
Lassan csönd lett a bajmoki határban,
Szörnyű borzalmak fölött az ég sírt bánatában.

(Elhangzott 1998. november 2-án, Bajmokon, az Akácfánál.)

Emlékezzünk!

Istenem, hát miért remeg ajkunk,
Ha 1944-es esztendőről hallunk?
Miért lüktet bennünk a fájdalom,
A véres őszi napok, a sok jeltelen sírhalom?
Emlékezzünk!
„Azon a kegyetlen őszi éjszakán,
a megrémült falu határán.
Bajmok hajdani búzaföldjén,
Ártatlan áldozatok kivégzése történt.
Három nagygödör lett sírhelyük,
Melybe élve
S halva hullott megkínzott testük.
A halál útját
Ruhadarabok és lábbelik jelezték,
Családnak s utókornak ez sajgó emlék."

E mártírok felett nincs sírhalom,
Csak fegyverek okozta fájdalom.
Itt, egy öreg akác s kopjafa áll emlékül,
Máshol tüske virágzik, vagy gally zöldül.

Ma, halottak napján
Az ártatlanokra is emlékezünk.
Érettük imára kulcsoljuk két kezünk.
Itt, e csontok felett még a vihar is lágyan jár,
Halkan, szomorúan dalol a madár.
Ha leszáll a csendes est homálya,
Könnyű gyászlepel
Borul az ártatlan áldozatok birodalmára.
Majd könnyharmat
Hull az öreg akác- s a kopjafára.

A hideg, szeles éjszakában
Piciny gyertyák, reszkető fény lobban.
S mint az élet, egy pillanat, és kialszik,
A sötét csendben minden megnyugszik.

(Elhangzott 1999. november 2-án, Bajmokon, az Akácfánál.)

Bajmoki ősz

A félelem s a fájdalom,
Mint egy
könnytelt árnyék az éjszakában,
Földünkre ereszkedik köd alakjában.
Úgy ölel meg mindent, hidegen,
mint szívünket a halálfélelem.

Ma, a fájdalmak
S halottak napján eljöttünk újra,
Mártírjainkra emlékezni és a múltra.

Pár szál virággal kezünkben,
itt állunk a hideg őszi szélben.
Három nagy sírgödör mellett,
s a porladó csontok felett.
Tudjuk, a történteket könyvek őrzik,
Szívünk mégis fáj, lélekből vérzik.

Mert feledni? Azt nem lehet!

Ó, ti gyilkos kezek,
hát mit tettetek!?

1944. novemberi éjszakában,
ártatlanokat miért küldtetek
halálba?
Lelkünkben még él a régi kép,
mely újból s újból életre kél:

A kínok kínjaiban szenvedő
Emberi árnyékok, hangjuk remegő.

Majd görcsbe szoruló sápadt ajkak,
Kétségbe esett segélyt kérő szavak.
A gödrök mélyén hörgő félholtak,
lelkekkel égbe szálló fájdalmak.
S azok a fölhorkanó lovak,
Melyek a gödröknél nem akartak
szántani, csak toporzékoltak.
A halál szagától rémülten
ágaskodtak,
messziről kerülték e tömegsírokat.
A lovak még sokáig így tiltakoztak.

Nem, ezt feledni nem lehet!

Ma, halottainkért szólnak a harangok,
nekik nyílnak a szép krizantémok,
Értük reszket minden gyertyaláng,
s a lelkük nyugalmáért száll imánk.
Ó, Istenünk,
Ki oly hatalmas vagy felettünk.
Adj nyugalmat élőknek és holtaknak,
adj nyugalmat az egész világnak.

(Elhangzott 2000. november 2-án, Bajmokon, az Akácfánál.
Nagy Vilma Kanizsán született 1936-ban. Édesapja 1944 őszén Martonoson a kivégzendők listáján szerepelt. Úgy menekítették ki.)